

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ОБІГОМ ЗБРОЇ У СФЕРІ ДОЗВІЛЬНОЇ СИСТЕМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

СТРЕЛЬЧЕНКО Анатолій Миколайович - завідувач кафедри вогневої підготовки навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

<https://orcid.org/0009-0009-4535-3647>

СТРЕЛЬЧЕНКО Оксана Григорівна - завідувач кафедри адміністративно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, професор

<https://orcid.org/0000-0001-5965-9764>

ЗОЛОТАРЬОВА Наталія Іванівна - професор кафедри поліцейської діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

<https://orcid.org/0000-0002-3614-8328>

УДК 351.753

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.3.57>

У статті висвітлено специфіку діяльності підрозділів поліції, що здійснюють контроль за обігом зброї у межах дозвільної системи в умовах трансформації безпекового середовища, спричиненої збройною агресією проти України. Наголошено, що тривале ведення воєнних дій призвело до істотного зростання кількості зброї серед цивільного населення, що, у свою чергу, зумовлює необхідність удосконалення механізмів державного нагляду та підвищення результативності функціонування підрозділів Національної поліції. Здійснено аналіз категоріального апарату понять «дозвільна система» та «контроль за обігом зброї» з урахуванням наукових позицій українських дослідників, зокрема М. Коваліва, Ю. Сагайдака, Г. Лиска, Кулікова В., Шевчука Г., які визначають дозвільну систему як сукупність правових норм, адміністративних процедур і організаційних механізмів державного регулювання діяльності, що потенційно може створювати загрозу громадській безпеці. Акцентовано, що контроль за обігом зброї виступає ключовою складовою дозвільної системи та спрямовується на забезпечення законності, безпечності й прозорості у процесах виготовлення, придбання, зберігання, транспортування, використання та знищення зброї. Розкрито зміст функціональних завдань і повноважень структурних підрозділів Національної поліції України, зокрема Управління контролю за обігом зброї, яке забезпечує організацію процесів видачі та анулюван-

ня дозволів, проведення перевірок дотримання правил зберігання, ведення обліку, здійснення профілактичних заходів і реагування на порушення встановленого порядку. Проведено аналіз нормативно-правової бази, що регламентує здійснення контролю за обігом зброї, включаючи Закон України «Про Національну поліцію», Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», відповідні підзаконні акти Міністерства внутрішніх справ та постанови Кабінету Міністрів України. Встановлено, що сучасна система державного контролю у зазначеній сфері потребує подальшої гармонізації з європейськими стандартами, цифровізації дозвільних процедур, посилення міжвідомчої взаємодії та удосконалення превентивних механізмів. Обґрунтовано, що підвищення ефективності контролю можливе шляхом розвитку аналітичного, інформаційно-технічного та правозастосовного потенціалу підрозділів поліції, упровадження єдиних реєстрів зброї та інтеграції сучасних інформаційних технологій. Зроблено висновок, що в умовах воєнного стану дозвільна система та контроль за обігом зброї набувають нового змісту, зорієнтованого на забезпечення балансу між підтриманням громадської безпеки, дотриманням прав громадян і реалізацією ефективної державної політики у сфері зброєвого контролю.

Ключові слова: контроль, обіг зброї, Національна поліція, державна політика, діяльність, контрольна діяльність.

Постановка проблеми

Сучасні умови воєнного стану, спричинені збройною агресією проти України, призвели до суттєвого збільшення кількості зброї, що перебуває у цивільному обігу, що, у свою чергу, формує значні виклики для забезпечення громадської безпеки та підтримання правопорядку. Наявна дозвільна система, яка визначає правові засади регулювання обігу зброї, потребує глибокої адаптації до актуальних умов — удосконалення контрольних механізмів, оновлення нормативно-правової бази, підвищення результативності діяльності підрозділів Національної поліції, налагодження ефективної міжвідомчої взаємодії та впровадження цифрових інструментів у дозвільних процедурах. Відсутність єдиного електронного реєстру зброї, низький рівень уніфікації адміністративних процедур і фрагментарність законодавчого регулювання негативно впливають на результативність державного контролю у цій сфері та створюють передумови для зловживань і незаконного обігу озброєння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблематика надання поліцейських послуг у межах дозвільної системи, а також здійснення контролю за дотриманням фізичними й юридичними особами встановлених вимог щодо зберігання та використання зброї є предметом наукових розвідок широкого кола вітчизняних учених. Серед них варто відзначити праці Є.М. Денисенка, Т.О. Коломоєць, О.В. Кузьменко, В.А. Кулікова, В.К. Колпакова, С.А. Миронюка, Р.В. Миронюка, І.Д. Пастуха, Р.А. Сербина, О.Г. Стрельченко, В.П. Тимофєєва, Д.О. Хованової, М.С. Шевченка, Г.В. Шевчука, С.А. Шалгунової, О.М. Карпенко, А.А. Короткіх, В.В. Фурси, Є.М. Чугай, В.А. Якушкіна та інших науковців.

Однак сучасні безпекові виклики зумовлюють необхідність нового наукового осмислення зазначеної проблематики. Значний обсяг легалізованої вогнепальної зброї, переданої цивільному населенню, актуалізує потребу у глибшому вивченні механізмів контролю за її обігом в умовах воєнного стану. У цьому контексті до аналізу питання долучилися такі дослідники, як Д.С. Припутень, К.В. Бахчев,

С.В. Мельник, О.В. Грецьких. Вказане свідчить про підвищення наукового інтересу до проблематики дозвільної діяльності поліції у сфері контролю за зброєю, зростання її суспільної значущості в умовах воєнного часу, а також про необхідність вдосконалення чинної нормативно-правової бази задля забезпечення стабільності функціонування дозвільної системи та ефективного правового регулювання у зазначеній сфері під час особливого періоду.

Виклад основного матеріалу

Тривале ведення бойових дій на окремих територіях України стало одним із визначальних чинників, що спричинили широке розповсюдження зброї та вибухових матеріалів серед населення, а також зумовили збільшення кількості випадків їх незаконного накопичення, зберігання й використання при вчиненні кримінальних правопорушень. У відповідь на зазначені виклики Національна поліція України системно реалізує комплекс організаційних, оперативних-практичних і превентивних заходів, спрямованих на протидію злочинам, пов'язаним із використанням зброї, а також на виявлення та припинення незаконного обігу вогнепальної зброї, боєприпасів і вибухових речовин на всій території держави.

Послідовна реалізація таких заходів упродовж 2022–2025 років дала змогу задокументувати значну кількість кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом та застосуванням зброї. Зокрема, у 2022 році Національною поліцією України було виявлено понад 4,9 тисячі кримінальних правопорушень, що стосувалися незаконного поводження зі зброєю, боєприпасами або вибуховими речовинами, а також незаконного виготовлення, переробки чи ремонту вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухових речовин або пристроїв [1].

Перед тим як перейти до аналізу особливостей діяльності підрозділів поліції у сфері контролю за обігом зброї в межах дозвільної системи, необхідно розглянути категоріальний апарат понять «дозвільна система» та «контроль за обігом зброї».

М. Ковалів, Ю. Назар і С. Серeda визначають дозвільну систему як сукупність спеціальних правових засобів, що забезпечують ре-

гулювання суспільних відносин у сферах, які вимагають підтримання певного рівня державної безпеки, громадського порядку тощо [2, с. 199].

Ю. Сагайдак розглядає поняття «дозвільної системи» як урегульовану нормами права сукупність суспільних відносин між суб'єктами, наділеними публічно-владними повноваженнями, з одного боку, і фізичними та юридичними особами — з іншого, щодо надання дозволів на здійснення певних видів діяльності та контролю за дотриманням установлених правил з метою забезпечення безпеки особи, суспільства й держави [3].

Водночас зазначені підходи до розуміння дозвільної системи сформовані на основі аналізу її функціонування у різних галузях права. Г. Лиско визначає дозвільну систему в адміністративному праві як різновид державно-управлінських відносин, сутністю яких є санкціонування та офіційне визнання права суб'єктів на здійснення діяльності у сферах, що потребують професійного виконання визначених кваліфікаційних і адміністративних вимог з метою запобігання негативним наслідкам [4, с. 155].

Дозвільна система розглядається як форма попереднього контролю за законністю набуття спеціальної правосуб'єктності, визначення правового статусу суб'єкта дозвільних відносин, а також як механізм поточного моніторингу за дотриманням вимог, що висуваються до дозволеної діяльності, та наступного контролю за законністю її припинення. Вона доцільно визначається як система правовідносин між суб'єктами, спрямована на легітимацію здійснення певних видів діяльності, що потребують спеціального дозволу. Таким чином, дозвільна система відображає взаємодію двох суб'єктів, які мають різний публічно-правовий статус та реалізують правові механізми регулювання і контролю під час здійснення визначених видів діяльності.

Розгляд дозвільної системи виключно як діяльності органів публічної влади є неповним, оскільки зводить її до реалізації лише контрольної функції. Водночас дозвільна система є комплексом правовідносин, який охоплює не лише контрольну, а й регулятивну, правонадавчу, запобіжну та припинювальну функції. Аналіз наявних наукових підходів до

визначення сутності дозвільної системи дає підстави сформулювати узагальнене визначення цього поняття як системи правових норм, адміністративних процедур і організаційних механізмів, за допомогою яких держава встановлює порядок надання, використання, контролю та анулювання спеціальних дозволів (ліцензій, посвідчень, реєстрацій) на здійснення окремих видів діяльності, володіння певними об'єктами або використання ресурсів, що мають підвищений рівень суспільної небезпеки чи значення для громадської безпеки, обороноздатності, економіки та екологічної безпеки.

Функціональне призначення дозвільної системи полягає у виконанні регулятивної, превентивної та контрольної функцій, спрямованих на:

1. забезпечення державного нагляду за діяльністю суб'єктів, що може становити ризики для життя, здоров'я, прав і свобод громадян;
2. запобігання зловживанням, незаконному обігу чи використанню об'єктів обмеженого доступу (зокрема зброї, вибухових речовин, спеціальних технічних засобів тощо);
3. узгодження приватних і публічних інтересів у сферах безпеки, економічної стабільності, екологічної рівноваги та підтримання правопорядку.

У структурному аспекті дозвільна система охоплює:

- **нормативно-правову основу** (закони, підзаконні акти, відомчі інструкції);
- **суб'єктний склад** (органи виконавчої влади, уповноважені служби, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання та громадяни);
- **процедурну частину** (порядок видачі, обліку, контролю та анулювання дозволів);
- **механізми відповідальності** за порушення встановлених правил.

Таким чином, дозвільна система виступає інструментом реалізації державної регуляторної політики, спрямованої на забезпечення балансу між свободою господарської діяльності, гарантуванням громадської безпеки та дотриманням принципів законності у здійсненні державного контролю.

Дозвільна система є також дієвим механізмом контролю, у тому числі у сфері обігу

зброї. Поняття «*контроль*» у науковій літературі визначається як процес перевірки, обліку та спостереження за певними об'єктами чи явищами. Контроль визнається складовим елементом механізму державного управління, що виконує ключову функцію забезпечення законності діяльності органів влади [5]. У межах даного дослідження контроль розглядається як система заходів, спрямованих на регулювання обігу зброї в державі, який має відповідати високим стандартам ефективності та безпеки.

Контроль за обігом зброї в Україні визначається одним із пріоритетних напрямів діяльності Міністерства внутрішніх справ. З метою підвищення ефективності впливу на процеси обігу зброї, у тому числі на державному кордоні, активно триває реформування практичних аспектів та законодавчого врегулювання зазначеної сфери. Водночас нові умови воєнного стану, пов'язані зі збройною агресією Російської Федерації, актуалізували питання забезпечення громадянам України можливості легального володіння певними видами вогнепальної зброї для самозахисту, захисту членів сім'ї, власності та інших громадян, за умови отримання відповідних дозволів і дотримання встановлених правил безпечного поводження зі зброєю [6].

Науковці трактують контроль за обігом зброї як **систему правових, адміністративних та оперативних заходів**, спрямованих на запобігання незаконному розповсюдженню зброї, забезпечення її безпечного використання, а також притягнення до відповідальності осіб, які порушують встановлений порядок. У різних наукових школах акцент робиться на різних аспектах проблеми: одні дослідники наголошують на адміністративно-дозвільних механізмах, інші — на соціально-психологічних і кримінологічних чинниках, треті — на міжнародно-правових підходах до регулювання обігу зброї.

Контроль за обігом зброї можна визначити як цілеспрямовану, безперервну, нормативно врегульовану діяльність уповноважених органів державної влади, насамперед підрозділів Національної поліції України, спрямовану на забезпечення законності, безпеки та прозорості процесів виготовлення, придбання, зберігання, використання, пере-

везення, реалізації, вилучення та утилізації зброї й боєприпасів. Ця діяльність здійснюється шляхом застосування комплексу адміністративно-правових, організаційних, інформаційно-технічних і превентивних заходів, метою яких є запобігання незаконному обігу зброї, зловживанням і порушенням громадської безпеки.

Відповідно до положень Закону України «**Про Національну поліцію**», правоохоронні органи здійснюють контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил і порядку зберігання, використання та обліку зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту й активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, на які поширюється дозвільна система (п. 21 ч. 1 ст. 23) [7]. Крім того, як превентивний поліцейський захід, закон передбачає перевірку дотримання вимог дозвільної системи (п. 8 ч. 1 ст. 31, ст. 39).

Органам поліції надано широкі повноваження у цій сфері, зокрема: здійснювати огляд приміщень, де зберігаються зброя, боєприпаси, вибухові речовини; перевіряти дотримання встановлених правил поводження із зазначеними об'єктами; вилучати зброю та інші предмети у разі виявлення порушень, що створюють загрозу громадській безпеці; опечатувати об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються, до усунення виявлених порушень. Поліція також зобов'язана упродовж доби повідомляти відповідні органи МВС України про кожен факт порушення правил зберігання чи використання зброї та спеціальних засобів.

Безпосереднє виконання функцій контролю за обігом зброї покладено на **Відділ контролю за обігом зброї Національної поліції України**, який є структурним підрозділом центрального апарату поліції. Його діяльність спрямована на організацію та забезпечення реалізації повноважень, визначених законодавством, зокрема щодо видачі, анулювання та обліку дозволів, контролю за дотриманням правил зберігання й використання зброї, спеціальних засобів, боєприпасів і вибухових речовин, на які поширюється дія дозвільної системи [8].

Таким чином, дозвільна система й контроль за обігом зброї становлять взаємопов'язану,

комплексну підсистему державного управління, спрямовану на підтримання правопорядку, гарантування безпеки громадян і забезпечення належного функціонування правового режиму володіння зброєю в Україні.

Відповідно до пункту 1 розділу II **Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції**, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України № 650 від 28 липня 2017 року, до основних завдань **дільничного офіцера поліції (далі — ДОП)** віднесено здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил і порядку зберігання та використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту й активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, а також інших предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дія дозвільної системи [9].

Нормативно-правове регулювання **обігу зброї в Україні** сформоване як **багаторівнева система**, що включає базові законодавчі акти, підзаконні нормативні документи (зокрема постанови Кабінету Міністрів України щодо дозвільної системи, накази МВС та Національної поліції України), а також міжвідомчі нормативно-методичні інструменти — реєстри, інструкції та методичні рекомендації. У межах цієї системи визначено **суб'єктів контролю** (Національну поліцію України та її уповноважені структурні підрозділи), **порядок надання та анулювання дозволів**, механізми обліку, зберігання, переміщення і використання зброї, а також **заходи адміністративного впливу й відповідальності за порушення встановлених правил**.

Контрольна діяльність у сфері обігу зброї регламентується низкою законодавчих актів, серед яких: Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» № 2806-IV від 6 вересня 2015 р. та Закон України «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності» № 3392-VI від 19 травня 2011 р. Важливими підзаконними актами є постанови Кабінету Міністрів України, зокрема № 77 від 27 січня 2010 р. «Деякі питання застосування принципу мовчазної згоди» та № 922 від 7 грудня 2016 р. «Деякі питання набуття права на провадження певних дій». Крім того, нормативне поле доповнюється спеціалізованими актами,

що визначають **порядок обігу окремих категорій об'єктів**, зокрема зброї, вибухових матеріалів та спеціальних технічних засобів.

Аналіз чинного нормативно-правового регулювання дозволяє визначити, що **центральним виконавцем контрольних функцій у сфері обігу зброї є Національна поліція України**, яка реалізує їх через **спеціалізовані підрозділи контролю за обігом зброї** (на центральному рівні — Управління, на регіональному — територіальні відділи). Основні повноваження цих підрозділів охоплюють **видачу та анулювання дозволів, реєстрацію зброї, перевірку дотримання правил зберігання, використання і транспортування, ведення профілактичного обліку, взаємодію з іншими державними органами** (зокрема органами прокуратури, Державною прикордонною службою, митними органами) та **участь у досудових розслідуваннях і кримінальних провадженнях**, пов'язаних із правопорушеннями у сфері зброї.

Таким чином, **контрольна діяльність у сфері обігу зброї** становить цілісну систему правових, організаційних і практичних заходів, спрямованих на **забезпечення законності, прозорості та безпеки** в межах функціонування дозвільної системи, що має стратегічне значення для підтримання громадського порядку та національної безпеки України.

Література

1. Звіт Національної поліції України. URL : https://media-www.npu.gov.ua/nrupreprod/sites/1/Docs/Dialnist/Richni_zvity/zvit_NPU.pdf.
2. Адміністративна діяльність ОВС (особлива частина): навч. посібник / В. В. Серета, М. В. Ковалів, Ю. С. Назар та ін. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. 582 с.
3. Сагайдак Ю. В. Перспективи вдосконалення правового регулювання дозвільної системи у сфері господарської діяльності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3 . URL : http://pap.in.ua/3_2016/32.pdf
4. Лиско Г. До питання природи дозвільного провадження та його місця у адміністративній процедурі. *Вісник Львівського університету*. 2013. Вип. 58. С. 152–156
5. Кравченко А.О., Стрельченко О.Г. Контроль за обігом зброї цивільним населен-

ням у військовий період як засіб забезпечення законності та дисципліни. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 12(18). 2023. С. 533-542. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12\(18\)-533-542](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-12(18)-533-542).

6. Миронюк С. Особливості реалізації дозвільної та контрольної функції Національної поліції у сфері обігу вогнепальної зброї в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 4. С. 28-34.

7. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015, № 40-41, стор. 1970, ст. 379. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

8. Управління контролю за обігом зброї Національної поліції України. URL : <https://www.pnu.gov.ua/pro-policiyu/strukturalnacionalnouy-policiyi/viddil-kontrolyu-za-obigom-zbroyi>.

9. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції : наказ МВС України від 28 липня 2017р. № 650. *Офіційний вісник України*. 2017, № 70, стор. 471, ст. 2136. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>

FEATURES OF IMPLEMENTING CONTROL OVER WEAPONS CIRCULATION IN THE SPHERE OF THE PERMIT SYSTEM IN THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW

The article highlights the specifics of the activities of police units that exercise control over the circulation of weapons within the framework of the licensing system in the context of the transformation of the security environment caused by the armed aggression against Ukraine. It is emphasized that the prolonged conduct of military operations has led to a significant increase in the number of weapons among the civilian population, which, in turn, necessitates the improvement of state supervision mechanisms and the increase in the effectiveness of the functioning of the National Police units. The categorical apparatus of the concepts of “licensing system” and “control over the circulation of weapons” is analyzed, taking into account the scientific positions of

Ukrainian researchers, in particular M. Kovaliv, Yu. Sahaidak, G. Lysk, V. Kulikov, and G. Shevchuk, who define the licensing system as a set of legal norms, administrative procedures, and organizational mechanisms of state regulation of activities that can potentially pose a threat to public security. It is emphasized that control over the circulation of weapons is a key component of the licensing system and is aimed at ensuring legality, safety and transparency in the processes of manufacturing, acquisition, storage, transportation, use and destruction of weapons. The content of the functional tasks and powers of the structural units of the National Police of Ukraine is disclosed, in particular the Department for Control over the Circulation of Weapons, which ensures the organization of the processes of issuing and canceling permits, conducting inspections of compliance with storage rules, keeping records, implementing preventive measures and responding to violations of the established procedure. An analysis of the regulatory and legal framework regulating the exercise of control over the circulation of weapons is carried out, including the Law of Ukraine “On the National Police”, the Law of Ukraine “On the Licensing System in the Sphere of Economic Activity”, relevant by-laws of the Ministry of Internal Affairs and resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine. It is established that the modern system of state control in this area requires further harmonization with European standards, digitalization of licensing procedures, strengthening interdepartmental cooperation and improvement of preventive mechanisms. It is substantiated that increasing the effectiveness of control is possible through the development of analytical, information-technical and law enforcement potential of police units, the introduction of unified weapons registers and the integration of modern information technologies. It is concluded that under martial law, the licensing system and control over the circulation of weapons acquire a new meaning, focused on ensuring a balance between maintaining public safety, respecting citizens’ rights and implementing effective state policy in the field of arms control.

Keywords: control, arms circulation, National Police, state policy, activity, control activity.